

BEVEZETŐ GONDOLATOK A BARÁTSÁG A TÁRSADALOMBAN CÍMŰ TEMATIKUS BLOKKHOZ

<https://doi.org/10.18030/socio.hu.2020.3.1>

Bár a konkrét ötlet, hogy a Socio.hu Társadalomtudományi Szemlében *Barátság a társadalomban* címmel tematikus blokkot szerkesszünk a barátkozás, baráti kapcsolatok témaköréhez kapcsolható, elsősorban empirikusan megalapozott tanulmányokból csak 2019-ben, a *Mobilitás, integráció és egyenlőtlenségek a magyar társadalomban* című konferencián merült fel, a barátság mint kutatási téma több mint huszonöt éve foglalkoztat bennünket. 1992-ben a Magyarországon tanuló külföldi orvostanhallgatók kapcsolathálózatának vizsgálatakor érintőlegesen már foglalkoztunk a baráti kapcsolatokkal (Albert–Dávid 1994), azóta pedig csaknem húsz tudományos közleményben, köztük egy monográfiában (*Embert barátjáról. A barátság szociológiája*, Albert–Dávid 2007) elemeztük a barátok számát, az említett barátok számának és a válaszadó szocio-demográfiai jellemzőinek összefüggéseit, illetve a háttérben meghúzódó folyamatokat. Személyes kapcsolathálózataink jellemzői többek között társadalmi beágyazódottságunk mértékével, a számunkra az élet különféle területein rendelkezésre álló erőforrásokkal, testi-lelki jóllétünkkel, a társadalmi hierarchiában elfoglalt helyünkkel, lehetőségeinkkel is összefüggenek – a barátok pedig a családtagok mellett a közeli kapcsolathálózatok kiemelten fontos szereplői. A szociológiában a barátság témája véleményünk szerint (is) indokolatlanul mellőzött, ennek okaira részben kitérünk a tematikus blokk egyik most megjelenő tanulmányának bevezetőjében (Albert–Dávid–Tóth 2020).

Amellett, hogy szociológusként mindig igyekeztünk a barátságot, a baráti kapcsolatokat és ezzel összefüggésben a barátkozási szokásokat lehetőségeink szerint kvantitatív és kvalitatív módszerekkel egyaránt vizsgálni, egy tematikus blokk szerkesztésével szerettük volna a témát más diszciplínák felől, különféle módszertani megközelítésű és más társtudományok szempontjait is szem előtt tartó írásokkal bemutatni. A barátság ugyanis sokféle szempontból vizsgálható, és további, mélyebb megismeréséhez a különféle diszciplínák és módszerek bevonása nagyban hozzájárulna. Hiszen egyrészt vizsgálhatjuk például, hogy a társadalom különféle szegmenseiben kikkel, milyen mértékben, milyen széles mértékből, etnikailag, nemileg, társadalmi háttér szerint mennyire homogénekné barátkoznak az emberek és ez milyen kapcsolatban áll más életdimenzióikkal. Ugyanakkor a barátság mibenlétéről alkotott képünk, a fejünkben levő barátság-séma (Albert 2020), azaz a barátságot illetően az összetartozó tudáselemek mentális reprezentációja sem egy statikus dolog, hanem egy kulturálisan meghatározott kognitív modell, amit több tényező alakít folyamatosan, amelyeket mind-mind vizsgálni lehetne. Az egyén személyisége, szocializációja, családi mintái, személyes vagy irodalmi, médiából táplálkozó vonatkozó tapasztalatai, az adott társadalmi környezet mind befolyásolják a fejében levő barátság-sémát, amelynek alapján bizonyos emberi kapcsolatait baráti kapcsolatoknak fogja tekinteni, ugyanakkor persze azt is, hogy milyen körből, környezetből választhat barátokat, mennyi erőforrást tud a kapcsolatai fenntartására fordítani, ezeket

¹ Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet, Társadalomtudományi Kutatóközpont MTA Kiváló Kutatóhely, Szociológiai Intézet.

hogyan, mire „használja”. Ez egy dinamikus folyamat, hisz idővel a barátinak tekintett kapcsolatokból származó tapasztalatok közvetlenül is visszahatnak a barátság-sémára, ugyanakkor az idő előrehaladtával, korosodásunkkal személyiségünk, élethelyzetünk, szükségleteink, kontextusaink is változnak, amelyek folyamatosan hatnak a barátság-sémára, megváltoztathatják azt: bizonyos, korábban fontosnak tartott vonások kikerülhetnek vagy háttérbe szorulhatnak, míg mások előtérbe kerülhetnek. Ezek a folyamatok pedig mind egyéni, mind társadalmi szinten vizsgálhatók.

A diszciplináris és módszertani sokféleség a beérkezett írások tekintetében végül várakozásainkhoz képest kisebb mértékben teljesült, habár a négy megjelenésre elfogadott tanulmány nemcsak a szociológia, hanem a néprajz, illetve a kulturális antropológia területeinek megközelítésmódját is felcsillantja.

Módszertani szempontból kiegyenlített a kép: két tanulmány a barátok számának alakulását kérdőívvel, nagy mintákon, kvantitatív módszerekkel vizsgálja, míg a másik kettő kvalitatív, interjú, illetve vegyes módszertant használ, a strukturált interjúk a résztvevő megfigyelések során keletkezett terepnaplókkel, valamint kapcsolati és fogyasztási naplókkel egészülnek ki.

Sári Tamás főként néprajzi forrásokra alapozva Hajdúdorog múlt század negyvenes éveinek paraszti társadalmában vizsgálja a lokalitás barátságsszervező erejét, a lokális, szomszédági és a baráti kapcsolatok összefüggéseit.

Balázs András tanulmányában egy mikroszegregátumban, a budapesti VIII. kerület Magdolna negyedében élő roma szegény családok társas kapcsolatait vizsgálja, különös tekintettel a kapcsolatok földrajzi és társadalmi értelemben vett hatáira, illetve a nők és férfiak kapcsolatszerkezetében tapasztalható eltérésekre.

Albert Fruzsina, Dávid Beáta és Tóth Gergely tanulmánya a barátok számának alakulását vizsgálja 1986-2018 között nyolc reprezentatív lakossági adatfelvétel segítségével. Noha mind a barát-számok eloszlása mind a baráttal egyáltalán nem rendelkezők aránya nagy amplitúdóval ingadozik, az adatokból ennek ellenére meglehetősen egyértelmű trendek bontakoznak ki: mind a barátot nélkülözők aránya, mind a kimondottan kapcsolatgazdag, kiterjedt baráti körrel rendelkezők száma jelentősen csökkent.

Dávid Beáta, Komolafe Cinderella, Lukács J. Ágnes, Schutzmann Réka és Tóth Gergely a roma barátságokat vizsgálja két, 2004-ben és 2019-ben felvett kérdőíves kutatás alapján. Adataik tükrében a roma nők kapcsolathálózati hátránya azonos a két időpontban, ugyanakkor a vizsgált roma minta kapcsolathálózati jellemzői 2019-ben közelebb állnak a többségi társadaloméhoz, mint korábban: szűkülő baráti hálózatokról, nagyobb mértékű elszigeteltségről árulkodnak az adatok.

HIVATKOZÁSOK

Albert, F. (2020) Tudás és barátság. A barátság mítosza és valósága. In Antalóczy, T. – Povedák, I. (szerk.) *A tudás mítosza*. Budapest: MAKAT–MOME.

Albert F. – Dávid B. (1994) Magyarországon tanuló külföldi diákok kapcsolathálózati jellemzői. *Szociológiai Szemle*, 4(3), 81–93.

Albert F. – Dávid B. (2007) *Embert barátjáról. A barátság szociológiája*. Budapest: Századvég.